

Kaikenkarvainen kaupunkimme

PAULIINA RAENTO

Kaupunkitutkijoiden ja -suunnittelijoiden kiinnostus eläimiin on vaatimatonta suhteessa niiden näkyvyyteen arjen ympäristöissä, niiden synnyttämän ihmistoiminnan laajuuteen ja mediahuomioon sekä siihen, että yhteiskunta- ja humanistisissa tieteissä on ollut käynnissä merkittävä eläintutkimuksellinen käänne 1990-luvulta alkaen. Ylenkatseesta on syytä päästä eroon.

Eläinten yhteiskunnallisen aseman muutoksen ja sen vaikutusten tunnistamista ja hallintaa vaikeuttavat osallisten erilaiset tavat hankkia ja esittää tietoa (Hobson 2006, 252). Yhteys tieteellisen asiantuntemuksen sekä viranomaisilla, kansalaisjärjestöissä ja ammattioppilaitoksissa olevan tiedon välillä on säilynyt etäisenä, eivätkä uudet avaukset useinkaan ylitä toimijapiirin ja mukavuusalueiden rajoja. Lisäksi kiinnostuksen kohteiden mitta-kaavoissa sekä asenteissa ja arvoissa on eroja.

Tämä pätee myös tieteen sisällä. Yhteinen kieli ja luottamus ovat hakusessa esimerkiksi tuotanto-eläin- ja eläinlääketieteellisen tutkimuksen ja humanistisen teoreettis-filosofisen eläintutkimuksen välillä, vaikka eläinten hyvinvointi ja etiikka kiinnostavat niitä kaikkia. Käytännön ongelmanratkaisun näkökulmasta humanistisen eläintutkimuksen yhteiskunnalliset jaottelut ja kiinnostus yksilöiden arkisiin kokemuksiin voivat näyttää turhanaikaiselta käsitteellistämiseltä, vaikka ne perustelevat katsantokantojen muutoksen tarvetta. Yleisemmin kosketuspintojen etsintää hankaloittaa monitieteisten aihealojen kammioituminen ”kaupunkitutkimuksen” ja ”maaseutututkimuksen” kaltaisiin saarekkeisiin tieteidenvälisyyden ihanteista ja arjen ympäristöissä havaituista muutoksista huolimatta.

Hevonen Suomessa -tutkimushankettani rahoittaa Koneen säätiö. Muusta avusta kiitos Hevosopistolle, hevosalan osaamiskeskus Hippolikselle ja päätoimittaja Tuukka Tammelle.

Eläinten sivuuttamista on vaalinut niiden vähäinen arvo valtauskonnoissa ja länsimaisessa ajattelussa (Aaltola 2004; Aaltola & Keto 2015). Sama hidasti myös naisten, lasten ja vammaisten nousua vakavasti otettavan tutkimuksen ja huomaavaisen kaupunki- ja tilasuunnittelun piiriin. Asetelmaa mutkistavat ristiriitainen suhtautuminen eläinaktivismiin sekä kielteiset stereotyyptit, joita liittyy eläinten oikeuksien puolustamiseen, suojeluriitoihin ja joihinkin eläinharrastuksiin. Myös eri eläimiä arvotetaan eri tavoin mielikuvien pohjalta.

Nopean muutoksen ja erikoistuneiden aihepiirien hallinta on kuitenkin vaikeaa ilman määrätietoista tiedontuotantoa ja tuuletusta asenteissa, ajattelumalleissa ja verkostoissa. Ponnistukseen motivoi ”pienien päätösten tyrannian” riski (Odum 1982; ks. Elgäker 2012). Se koskee tilanetta, jossa muutos etenee sirpaleisesti ja vaivihkaa ruohonjuuri- ja paikallistasolla ilman, että sitä ohjataan luotettavan tiedon varassa ja kokemuksista oppien. Muutos tunnistetaan, mutta kokonaisuutta on vaikea hahmottaa ja hallita. Hitaasta reaktiosta seuraa kustannuksia, riitoja ja menetettyjä tilaisuuksia.

Hevonen – oivallinen esimerkki

Suomen 75 000 hevosta havainnollistavat hevostaloudessa etenevää rakennemuutosta, tiedon puutetta ja niiden mahdollisia seurauksia.

Valtaosa hevosista asuu kasvukeskuksissa ja työskentelee harrasteratsuina ja raviurheilijoina. Niiden määrä on yli kaksinkertaistunut muutamassa vuosikymmenessä. Hevosten määrän kasvua ja käyttötarkoituksen muutosta on pidetty mahdollisuutena maataloudelle ja maaseudulle, ja se on synnyttänyt yritystoimintaa, uusia palveluita ja ammatteja sekä vaihtoa ja verkostoja. Uudeksi hevosaloudeksi kutsuttu muutos on siten muokannut hevosalan suhdetta muuhun yhteis-

kuntaan ja tarjonnut tuloja. Alan oman laskelman mukaan hevoset kuluttavat kotimaisen maatalouden tuotoksia vuosittain 300 000–375 000 ihmisen edestä, eli saman verran kuin Tampereen tai Turun seudun asukkaat (Laitinen & Mäki-Tuuri 2014, 14–16). Lisäksi hevosille ostetaan säännöllisesti kengitys-, eläinlääkäri- ja hierontapalveluja sekä monenmoista tavaraa.

Hevostalouden muutoksen moottoreita ovat kaupunkilaiset kuluttajat, ja kuntaliitosten ansiosta asia koskettaa yhä enemmän suurkaupunkeja. Kuntaliitokset ovat lisänneet kaupunkien hevospopulaatiota ja tuoneet sitä koskevan suunnittelun, kaavoituksen ja kiistat sekä ympäristöön, eläintauteihin ja turvallisuuteen liittyvät riskit suurkaupunkihallinnon piiriin. Toistaiseksi keskustelu kuitenkin rajautuu maaseudun, maatalouden ja tuotannon näkökulmiin. Tarkastelua olisi tarvetta laajentaa ja syventää suunnittelussa, tutkimuksessa ja tutkimusstrategisissa linjauksissa (Kansallinen... 2005; Eklund & al. 2007; Raento 2014).

Näkökulmien laajentaminen ja tiiviimpi yhteistyö osapuolten kesken olisi hyödyllistä, koska hevostalouden kasvaa, asumisrakenne tiivistyy ja liikenne vilkastuu. Hevonen tarvitsee paljon tilaa, syö päivässä kymmenisen kiloa rehua ja tuottaa kottikärryllisen lantaa ja muuta jätettä. Eturistiriidat keskittyvät sijainnilisellä edullisille alueille, joilla väkeä on paljon ja maan hinta seuraa kaupunkilaista logiikkaa mutta maisema halutaan pitää ”maaseutumaisena”. Yhtäältä hevosia ihastellaan ja ne voivat hoitaa maisemaa, mutta toisaalta niiden tihentymistä koituu esteettistä ja ympäristöllistä haittaa. Kehyskunnissa tämä on johtanut hevostilojen koon minimirajoituksiin, suoja-vyöhykeratkaisuihin – ja riitoihin rakennusluvista (Andersson 2009). Tuusulassa ja Orimattilassa toiminnalle on kaavoitettu omat ”hevoskylänsä” (HS 2.6.2014).

Rehun, lannan ja tavarain lisäksi kuljetetaan hevosia harrastus- ja kilpailupaikoille, näyttelyihin ja klinikoille. Kaupunkilaiset muuttavat hevostensa perässä keskustoista reuna-alueille tai autoilevat sinne päivittäin. Reitistöjen yhteiskäyttö ja liikenteen kasvava määrä herättävät huolta turvallisuudesta ja ympäristön kantokyvystä varsinkin, koska moni uusi hevosharrastaja ja talinpitäjä tulee alalle heppoisin tiedoin ja taidoin ja kaupunkilaiset ovat tottuneet kaupunkitilan huollettomaan käyttöön. Hevospalvelujen kuluttajien ja maanomistajien näkemykset maaston kulumi-

sesta, jokamiehen oikeudesta ja sopivasta käytöksestä eivät aina kohtaa.

Tilanne työllistää päättäjiä ja suunnittelijoita, ja tarvittava asiantuntemus on erikoistunutta. Muutos hämärtää rajoja kaupungin ja maaseudun, maan maatalous- ja virkistyskäytön sekä julkisen ja yksityisen sektorin välillä ja koskee kirjavaa joukkoa toimijoita. Maankäytön, maiseman, turvallisuuden ja ympäristötekijöiden lisäksi on punnittava taloudellisia, kulttuurisia ja sosiaalisia verkostoja ja vaikuttavuutta, joista toistaiseksi tiedetään vähän. Esimerkki kaupunkien sosiaalitoimea koskevasta ajankohtaisesta, monin tavoin villinä etenevästä muutoksesta on hevosten kasvava suosio terapiassa ja kuntoutuksessa. Toiminnan vaikuttavuus tunnetaan huonosti, mutta rahoituspäätösten tueksi tarvittaisiin tutkittua näyttöä ja erikoistunutta osaamista (Laine & al. 2015).

Muutos on tuottanut koko joukon selvityksiä ja ohjeistuksia (esim. Heiskanen & al. 2002; Hevostallien... 2003; Pussinen & al. 2007; Hautakangas 2009; Isotupa 2011; Kaihlajärvi & Hakkarainen 2014; Vehmasto 2014). Ammattikorkeakouluissa on perehdytty hevosyrittäjyyteen (Pussinen 2014). Akateeminen kiinnostus on kohdistunut ihmisen ja hevosen suhteeseen (esim. Schuurman 2012) sekä uuden hevostalouden ilmiöön ja yhdyskuntasuunnitteluun (Brandt & Eklund 2007; Siltanen 2007; Andersson 2009; Isokoski 2011). Vertaisarvioitun tutkimustiedon määrä jälkimmäisistä aiheista on vähäinen ansiokkaasta herätelystä huolimatta (Eklund & al. 2007; Katajamäki 2010). Hevosala itse on kouluttanut ja informoinut yrittäjiä ja päättäjiä (Hollmén & Mäenpää 2004; Korhonen & al. 2014; Laitinen & Mäki-Tuuri 2014). Kokonaiskuva on hajanainen ja sektoroitunut, ja vuoropuhelu toimijoiden kesken rajallista. Tämä on tunnusomaista aihepiirille muuallakin (Elgäker 2012).

Kasvaa myös kaupunkien ydinalueilla

Hevostalouden kaupunkilainen ilmiö muutenkin kuin hallinnollisesti tai siksi, että se syventää keskustun reuna-alueiden riippuvuutta urbaaneista kuluttajista. Haku Suomen Ratsastajainliiton sivuilla paljastaa, että kymmenen suurimman kaupungin postinumeroalueilla sijaitsee kuutisenkymmentä ratsastuskoulua tai muuta laajamittaista opetus-, valmennus- ja ylläpitopalveluja tarjoavaa talliyrittystä (SRL 2015). Hevosia asuu kau-

pungeissa myös raviratojen valmennuskeskuksissa. Hevoseen katukuvassa suhtaudutaan myönteisesti, kuten ratsupoliisin ja maan harvojen vossikka- ja panimohevosten saama huomio osoittaa.

Hevosurheilun tärkeimmät kilpailupaikat sijaitsevat suurissa kaupungeissa, ja ne ovat tärkeitä vaihdon ja liikenteen keskuksia. Suomessa pääravirata on Vermo (Helsinki), ja kussakin maakuntakeskuksessa on oma ratansa. Esimerkiksi Joensuussa se sijaitsee kävelymatkan päässä keskustorilta. Vuonna 2014 Suomessa oli 546 totoravipäivää, joiden runsaassa 5 000 startissa kilpaili yli 7 000 hevosta ja liki 2 000 ohjastajaa. 647 000 käyntiä raviradoilla piti raviurheilun Suomen toiseksi suosituimpana yleisölajina jääkiekon jälkeen. Hevostalouden tärkeä tulonlähteen vedonlyönnin vaihto oli 231 miljoonaa euroa (Suomen Hippos 2015). Totopelaaminen on alati läsnä mainoksissa, kioskien myyntipisteissä ja mediassa. Lisäksi pelaajilla on omat sosiaaliset verkostonsa ja alakulttuurinsa, joiden keskuspaikkoja ovat tietyt kahvilat ja tapahtumat. Hevos- ja rahapelialalla muun muassa Porilla on mainetta vilkkaan totopelikulttuurin kaupunkina.

Hevosurheilun tapahtumamatkailu vahvistaa kaupunkien tunnettuutta. Alan päätapahtuma Kuninkuusravit ylittää Suomen suurimpien vuotuisten yleisötapahtumien joukkoon ja vaikuttaa merkittävästi kulloisenkin isäntäkaupunkinsa alue- ja paikallistalouteen ja medianäkyvyyteen. Vuonna 2015 Joensuussa Kuninkuusraveihin ja sen oheistapahtumiin myytiin lähes 60 000 lippua (Kesän... 2015). Ratsastustapahtumissa käy vuosittain noin 80 000 katsojaa, joista Helsinki International Horse Show'n osuus on puolet. Ratsastuksen harrastajia on 170 000, ja laji on naisten ja tyttöjen tärkein liikuntamuoto Suomessa (SRL 2015). Toiminnan ja liikevaihdon kasvusta kaupungeissa kertoo myös se, että Suomen johtavat hevosalan messut Tampereella houkutteli viime vuonna 14 000 kävijää ja 160 näytteilleasettajaa useista eri maista. Tämä on yli kaksi kertaa enemmän kuin aloitusvuonna 2009 (Yli 14 000... 2015).

Näiden lukujen perusteella hevoset ovat vaikutusvaltaisia elinkeino- ja vapaa-ajan toiminnassa myös kaupunkien ydinalueilla. Tutkittu, eri osapuolet tavoittava vertaileva tieto niiden vaikutuksista, verkostoista ja mahdollisuuksista kuitenkin puuttuu.

Mikä onkaan "uutta"?

Hevosten suhde kaupunkiin on muuttunut ennenkin. Vielä sata vuotta sitten liikenne Suomen kaupungeissa oli riippuvainen hevosvoimasta. Ensimmäiset moottoriajoneuvot olivat tulleet hyötyliikenteeseen 1900-luvun alussa, mutta vossikat ja vuormannit – pika- ja kuorma-ajurit – olivat silti täystyöllistettyjä. Kaupunkeja yhdistävät päätieli oli rakennettu hevosvoimin, ja niitä kunnostettiin kavioliikenteen tarpeita ajatellen. Hevoset palvelivat myös kaupunkien puhtaanapitoa, palokuntaa, panimoita ja kauppiaita, ja monilla tehtailla oli omat ajohevosensa (Pesonen & al. 2007, 49–70). Helsingissä, Turussa ja Viipurissa herrasväki ja upseeristo olivat innostuneet ratsastuksesta, joka oli tullut muotiin Suomessa 1800-luvun lopulla ja josta tuli leimallisesti kaupunkilaisten harrastus (Vasara 1987). Tämän ansiosta esimerkiksi Helsingin ydinalueille nousi maneeseja ja ratsastuskenttiä. Taliin rakennettiin kansainväliset mitat täyttävä laukkarata, joka kukoisti 1930-luvulla (Erola 2010). Talleja, pajoja, rehu- ja vaunuvarastoja ja hakoja oli pitkin kaupunkia.

Pärjätäkseen kovassa työssä hevoset tarvitsivat ruokaa ja hoitoa. Niiden rehuntarve, puhtaanapito, terveydenhuolto, kengitys ja varusteet työllistivät viljelijöitä, seppiä, tallipoikia, eläinlääkäreitä – ja teurastajia. Kaupunkien suuret hevosmarkkinat ja kilvanajot synnyttivät huomattavaa liikennettä ja vaihtoa. Viranomaiset sääntelivät ja valvoivat toimintaa liikennekäyttötymisestä vedonlyöntiin hevoskilpailuissa. Erityistä päänvaivaa tuotti hygienia, koska hevosten jätöksiä oli joka puolella ja niiden siivoaminen oli kallista ja työlästä. Lisäksi kaupunkilaisten ihmisten ja hevosten määrä kasvoi. Toisaalta huomiota vaati hevosten kohtelu, jonka epäkohdat olivat tärkeä syy eläinsuojeluliikkeen synnylle myös Suomessa (Aarnipuu 2011). Kaikkiin näihin rakenteisiin ja toimintoihin liittyi siis myös poliittisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti merkityksellisiä verkostoja, jotka saivat organisoituneimmat muotonsa kaupungeissa.

Hevoset katosivat suomalaisten kaupunkien katukuvasta ja siirtyivät päätoimisesti virkistykseen ja kilpaurheilun pariin vasta 1900-luvun jälkipuoliskolla. Tuolloin yhteiskunta koneellistui, alku tuotanto vaihtui palvelutalouteen, ihmiset vaurastuivat ja heidän vapaa-aikansa lisääntyi. Hevoskannan romahdus lähes 409 000 yksilöstä vuonna 1950 alle 31 500:aan vuonna 1980 (Peltonen & al. 2007, 66–67) ei siis liittynyt yksinomaan al-

kutuotannon rakennemuutokseen ja maaseutuun, vaan myös kaupunkien rakenteelliseen ja teknologiseen murrokseen ja sitä kautta niiden maisemaan, infrastruktuuriin, hygieniaan, arvoihin ja elämäntapaan.

Brittiläisten ja yhdysvaltalaisen kaupunki- ja taloushistorioitsijoiden kiinnostus hevosten osuuteen urbaanissa elinkeinoelämässä ei toistaiseksi ole tarttunut suomalaisiin yhteiskuntatieteilijöihin (McShane & Tarr 2007; Almeroth-Williams 2013). Käyttökelpoista, vähän hyödynnettyä valokuva- ja karttamateriaalia, tilastoja ja lehti- ja muita kirjoituksia olisi kuitenkin runsaasti, ja aihe on ajankohtainen. Lisäksi aihe on yhä uusi, koska huomio on kääntynyt kärsimyksestä muihin teemoihin hitaasti. Tärkeystään huolimatta eläinten hyvinvoinnin ja oikeuksien korostaminen on köyhdyttänyt keskustelua niiden toimivuudesta ja yhteiskunnallisesta asemasta vangitessaan esimerkiksi entisaikojen työhevot uhrin asemaan. Nämä havainnot aineistosta, ajankohtaisuudesta ja uutuudesta voivat palvella kansallisen tiedepolitiikan kansainvälistä artikkelijulkaisemista koskevien tavoitteiden toteuttamista.

Ajallinen syvyys ja kaupungin ja kuluttajan näkökulmien painoarvon lisääminen tiedontuotannossa laajentaisivat tietoa hevosten ja maankäytön suhteesta ja muista haasteista (Elgåker 2012; ks. Siltanen 2007; Isokoski 2011). Kaupunkitutkijoilla olisi muun muassa yritystoiminnan klusteroitumista, innovaatioita, paikkatietoa, valtakamppailuja ja maiseman merkityksiä koskevaa osaamista. Lisätiedolle on tilausta myös siksi, että joissakin tapauksissa esitetyn argumentaation empiirinen perusta vaikuttaa puutteelliselta ja päätelmät perustuvat suppeisiin aineistoihin (Zasada & al. 2011).

Katsaus historiaan patistaa täsmentämään ”uuden hevostalouden” uutuutta ja erittelemään sitä suhteessa suomalaisen yhteiskunnan muutokseen esimerkiksi kulutusikäytännön, virkistykseen, vapaa-ajan, aikatalouden ja arvojen näkökulmista. Eläimiin kohdistuva vedonlyönti on yksi esimerkki yhteiskunnallisesti vaikutusvaltaisesta ja suomalaisen rahapelaamisen muuttuvassa kentässä ajankohtaisesta temasta, joka kietoutuu globaaleihin verkostoihin. Kaupunkilaisen hevosharrastuksen ulottuvuudet voisivat siis monipuolistaa myös kotimaisen vapaa-ajan tutkimuksen ihmiskeskeistä ja kulttuuri- ja mediapainotteista otetta (Liikkanen 2009).

Toimijoita ja osallisia

Hevonen on vain yksi esimerkki eläinten ajankoh-taisuudesta kaupungeissa. Nykyisin urbaanin ihmisen ykköseläin on koira, joka sekun tuottaa ympäristöönsä infrastruktuuria, vaihtoa ja liikettä. Suomen 650 000 koirasta yhä useampi asuu kaupungissa (HS 2.3.2014; Langinvainio & al. 2014, 22). Yksin Helsingissä on lähes 90 koirapuistoa ja neljä koirien uimapaiikkaa, joita hallinnoidaan verovaroin (Koira kaupungissa 2015). Uusimpia koirille suunnattuja julkisia palveluja ovat käymälät (ks. Lehikoinen 2014, 22). Kaupalliseen valikoimaan lukeutuvat pieneläinlääkinnät, trimmaamot, päivähoito ja hotellit. Koirilla, niiden ihmisillä ja paikoilla on omat erityiset aikatalou- tensa, mikrokulttuurinsa ja sosiaaliset suhteensa. Ruokien, astusteiden, lelujen ja hoitotarvikkeiden kauppa on osa maailmanlaajuisista miljardibisnestä muoteineen. Vahvassa kasvussa ovat myös krematorio- ja hautauspalvelut.

Helsingin kaupungin teettämistä selvityksistä käy ilmi, että koirat ihmisineen ovat oppineet käyttämään tarjottuja palveluja ja ottamaan muut paremmin huomioon turvallisuudessa ja siisteydessä (Bäcklund 2000; Lappalainen 2014). Koirat ovat tukeneet hyvinvointia lisäämällä liikuntaa ja lievittämällä yksinäisyyttä (Langinvainio & al. 2014), mutta samalla riitauttaneet ihmisiä asel- telmassa, jossa individualismi ja vaatimus yksilöllisten tarpeiden huomioon ottamisesta korostuvat. Kaupunkilaisilla on vastakkaisia näkemyksiä arjen ympäristöjen turvallisuudesta, terveydestä, hygieniasta ja hyväksyttävästä ääni- ja hajumaise- masta ja siten siitä, missä koirat voivat olla. Riitaa syntyy rajojen rikkomisesta, säännöistä ja niiden noudattamisesta sekä eläinten kohtelusta ja hyvin- voinnista (ks. Jackson 2012). Kokonaisuus liittyy moneen ajankohtaiseen teemaan kaupungeja kos- kevassa keskustelussa ja edustaa arkista sääntelydi- lemmaa, jossa sekä regulaation lisääminen että sen vähentäminen aiheuttavat kitkaa.

Rajanveto sopiviin ja sopimattomiin paikkoihin ja hierarkkisuus korostuvat median cityeläimille osoittamassa huomiolla. Esimerkiksi val- takunnan suurimmassa sanomalehdessä on tänä vuonna kartoitettu pääkaupungin ”eläinkoh- teita”, joissa eläimet ovat ihmisten katsottavissa, pajattavissa ja ruokittavissa. ”Korkeasaari ja Lin- nanmäen Sea Life ovat tuttuja kaikille”, jutussa väitetään, mutta lisäksi Helsinkiin on ”kätkeyty- nyt” lemmiä Viikin pelloille, kesyjä oravia Seura-

saaren ja undulaatteja kauppakeskuksen eläin-kauppaan (HS Nyt 31.7.2015). Kesäretkitölistelyn ja söpöstelyn vastapainoksi on raportoitu ”sodasta” Kauppatorin lokkeja ja Itäkeskuksen rottia vastaan (HS 23.2.2015; 6.7.2015a–b; 9.7.2015a). Ongelmakeskusteluun liitettyjen valkopeskihankien ja kaniin kantojen vahvuutta ja alueellista levinneisyyttä seurataan tarkasti (HS 26.7.2015a; 13.8.2015). Odottamaton tapaaminen kärpän kanssa minigolf-radalla nousee viihdeotsikoksi (HS 26.7.2015b), ja yleisö osallistetaan äänestämään nimet televisiosta tutuille cityketunpojille (YLE 23.6.2015). Suurille metsän eläimille kaupungissa ”toikkarointi” koituu yleensä kuolemaksi (YLE 11.5.2015; HS 8.7.2015; 9.7.2015b), ja myös liikenne tappaa. Aiheet, asetelmat ja puheen tapa näissä mediaportteissa ohjaavat suhtautumista eläimiin ja kertovat keski- luokkaisten nuorehkojen kaupunkilaisten luontosuhteesta (ks. Thomson 2007).

KIRJALLISUUS

- Aaltola, Elisa: Eläinten moraalinen arvo. Tampere: Vastapaino, 2004.
- Aaltola, Elisa & Keto, Sami (toim.): Eläimet yhteiskunnassa. Helsinki: Into, 2015.
- Aarnipuu, Tiia: Jonkun on uskallettava katsoa. Helsinki: Like, 2011.
- Almeroth-Williams, Thomas: The brewery horse and the importance of equine power in Hanoverian London. *Urban History* 40 (2013): 3, 416–441.
- Andersson, Kjell: Equity and voice in the regulation the new equine industry in Finland: the case of the municipal building code. S. 25–34. Teoksessa Qviström, Mattias (toim.): *Stadsnära landskap i samhällsplaneringen – meddelanden från en nordisk konferens*. Sveriges lantbruksuniversitet, Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap, Rapport 2009: 2.
- Brandt, Nora & Eklund, Erland: Häst–människa–samhälle: om den nya hästushållningens utveckling i Finland. Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet, Notat 1/2007.
- Bäcklund, Pia: Koiria ja koiraihmiä. selvitys koira-aitausten käytöstä Helsingissä. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tilastoja 2000: 4.
- Eklund, Erland & Andersson, Kjell & Brandt, Nora & Rajala, Kirsi & Lehtola, Minna: Uudet hevoselinkeinot – haaste tutkimukselle ja yhteiskuntasuunnittelulle. *Maaseudun uusi aika* 15 (2007): 2, 35–42.
- Erola, Juha: Muistoja Talin laukkaradoilta. Ypäjä & Helsinki: Suomen hevosurheilumuseo & SRL, 2010.
- Elgäker, Hanna: The new equine sector and its influ-

ence on multifunctional land use in peri-urban areas. *GeoJournal* 77 (2012), 591–613.

Hautakangas, Sari: Hevostallin ympäristöopas. Nurmijärven kunta, 2009. http://www.nurmijarvi.fi/filebank/472-hevostallin_ymparistooopas.pdf

Heiskanen, Minna-Liisa & Klemola, Ilkka & Kumpulainen, Mikko & Kauppinen, Päivi: Hevostalous – merkitys ja tulevaisuus Suomessa. Kuopio: Hevostietokeskus, 2002.

Hevostallien ympäristönsuojeluohje: Ympäristöministeriön moniste 121 (2003). http://www.orivesi.fi/files/Muut/YM_ohje_tallit_2003.pdf

Hobson, Kersty: Political animals? On animals as subjects in an enlarged political geography. *Political Geography* 26 (2007), 250–267.

Hollmén, Maarit & Mäenpää, Minna: Hevosalan haasteet. Espoo: Suomen Hippos, 2004.

HS = Helsingin Sanomat 2.3.2014: Koiramäärän huippu on saavutettu. <http://www.hs.fi/kotimaa/a1393652603429>

HS 2.6.2014: Tuusula haluaa perustaa kolme hevoskylää. <http://www.hs.fi/kaupunki/a1401596655448>

HS 23.2.2015: Rottasota jatkuu Itäkeskuksessa – tähtäimessä nyt myös poikaset. <http://www.hs.fi/kaupunki/a1305940602072>

HS 6.7.2015a: Lokeille kyytiä – Helsinki puolustaa toria uusin keinoin. <http://www.hs.fi/kaupunki/a1436064798834>

HS 6.7.2015b: Luontoasiantuntija lokkisodasta: ”Ei Roomassakaan kukaan pidä rakkautta kyyhkyläisiä hygieniaongelmana.” <http://www.hs.fi/kaupunki/a1305968109902>

HS 8.7.2015: Nuori hirvi osui autoon ja lähti sekavassa

- kunnossa kohti Lauttasaaren asuinalueita – poliisi etsii. <http://www.hs.fi/kaupunki/a1305968801127>
- HS 9.7.2015a: Helsinki on paininut lokkiongelman kanssa vuosikymmeniä – ”sodaksi” tilanne muuttui vuonna 2009. <http://www.hs.fi/kaupunki/a1436409756814>
- HS 9.7.2015b: Autoon törmännyt ja Lauttasaarissa toikkaroinut hirvi jatkoivat matkaansa luontoon. <http://www.hs.fi/kaupunki/a1305969051349>
- HS 26.7.2015a: Citykanien määrä kasvaa jälleen Helsingissä. <http://www.hs.fi/kaupunki/a1437791673278>
- HS 26.7.2015b: Kärppä ”harjoitteli” minigolfia Pukinmäessä. <http://www.hs.fi/kaupunki/a1305972980302>
- HS Nyt 31.7.2015: Tervetuloa eläinten Helsinkiin.
- HS 13.8.2015: Pääkaupunkiseudun valkoposkihankien määrä kasvoi vuodessa puolella. <http://www.hs.fi/kaupunki/a1439429978040>
- Isokoski, Kirsi: Hevosyrittäjyys kaupungin reunavyöhykkeellä. Hevosala maankäytön suunnittelussa ja ympäristönhoidossa. Tampereen yliopisto: Ympäristöpolitiikan pro gradu, 2011.
- Isotupa, Maria: Hevostilaselvitys. hevosten tulevaisuus Östersundomissa. Helsingin kaupungin kaupunkisuunnitteluviraston yleiskaava-suunnitteluosaston selvityksiä 2011: 13. http://www.hel.fi/hel2/ksv/julkaisut/yos_2011-13.pdf
- Jackson, Patrick: Situated activities in a dog park: Identity and conflict in human-animal space. *Society & Animals* 20 (2012): 3, 254–272.
- Kaihlajärvi, Hanna & Hakkarainen, Mari (toim.): Hevonen ja Keski-Suomi. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 189 (2014). <http://www.jamk.fi/fi/Tutkimus-ja-kehitys/projektit/Hevosvoimahanke/Etusivu/>
- Kansallinen hevostutkimusohjelma (2005). Maa- ja metsätalousministeriön työryhmämuistio 2005: 11. <http://www.mmm.fi/julkaisut/>
- Katajamäki, Hannu: Vaasan seutu on hevostalouden luvattu maa. Vaasan yliopisto, asiantuntijablogi, 9.3.2010. http://www.uva.fi/fi/blogs/expert/aluekehityksen_arki/vaasan_seutu_on_hevostalouden_luvattu_maa/
- Kesän kuumimmat kruunajaiset keräsivät lähes 60 000 kävijää, Linnunlahti kiittää! Kuninkuusravit 2015, mediatiedote 31.8.2015.
- Koira kaupungissa. Helsingin kaupunki, 2015. <http://www.hels.fi/koirat>
- Korhonen, Sirpa & Mäki-Tuuri, Sanna & Raento, Pauliina: Hevoset ja yhteiskunta -hankkeen ammattimatka Ruotsiin 27.2.–2.3.2014 -raportti. Ypäjä: Hippolis, 2014. <http://www.hippolis.fi>
- Laine, Päivi & Laitinen, Anne & Mäki-Tuuri, Sanna & Raento, Pauliina: Hevosavusteinen kuntoutus- ja terapiatoiminta Suomessa: kehitys ja haasteet. *Kuntoutus* 38 (2015): 2, 42–53.
- Laitinen, Anne & Mäki-Tuuri, Sanna (toim.): Hevoset ja kunta – rajapintoja. Ypäjä: Hippolis, 2014.
- Langinvainio, Heimo & Joutsenniemi, Kaisla & Pankkoski, Maiju: Koiranomistajuus Suomessa. Tutkimus hyvinvointi- ja terveystekijöistä Terveys 2000 -aineiston valossa. Suomen kennelliiton julkaisu- ja 1/2014.
- Lappalainen, Inka: Koirien kaupunki. Raportti koirapalvelukyselyn tuloksista. Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisu 2014: 10.
- Liikkanen, Mirja (toim.): Suomalainen vapaa-aika. Helsinki, Gaudeamus, 2009.
- McShane, Clay & Tarr, Joel: The horse in the city. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2007.
- Odum, W.: Environmental degradation and the tyranny of small decisions. *BioScience* 32 (1982): 9, 728–729.
- Peltonen, Terttu & Majjala, Kalle & Perttunen, Eero: Monipuolinen suomenhevonen – nykypäivää ja tulevaisuutta. S. 65–90. Teoksessa Saastamoinen, Markku (toim.): Suomenhevonen. Espoo: Suomen Hippos, 2007.
- Pesonen, Hannu & Hankimo, Olavi & Pystynen, Venla & Pesonen, Riikka: Liinaharja. Helsinki: Otava, 2007.
- Pussinen, Sirpa: Hevosyritys huippukuntoon: valtakunnallisen koulutushankkeen loppuraportti. HAMKin e-julkaisuja 13/2014. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-784-661-5>
- Pussinen, Sirpa & Korhonen, Jukka & Pölönen, Ilpo & Varkia, Rauni: Kasvava hevosalu. Hevosalan kehitysnäkymiä Suomessa. Laurea-ammattikorkeakoulun julkaisusarja B 19 (2007).
- Raento, Pauliina: Perustutkimuksesta potkua strategiaan. Hevosurheilu 29.8.2014.
- Schuurman, Nora: Hevoset hevosina. Eläimen ja sen hyvinvoinnin tulkinta. Publications of the University of Eastern Finland, Dissertations in Social Sciences and Business Studies 37 (2012).
- Siltanen, Satu: Hevostalouden maankäytön suunnittelu. Esimerkinä Nurmi-Sorilan osayleiskaava-alue. Teknillinen korkeakoulu, maisema-arkkitehtuurin diplomityö, 2007. <http://www.tampere.fi/material/attachments/>
- SRL(Suomen Ratsastajainliitto). Helsinki, 2015. <http://www.ratsastus.fi>
- Suomen Hippos, vuosikertomus 2014. Espoo, 2015. <http://hippos.fi>
- Thomson, Melanie: Placing the wild in the city: ”Thinking with” Melbourne’s bats. *Society & Animals* 15 (2007): 1, 79–95.
- Vasara, Erkki: Suomen ratsastusurheilun historia. Helsinki: SRL, 1987.
- Vehmasto, Elina: Innovaatiotoiminta Lounais-Hämeen hevostalouden yritysuskittymässä. MTT:n selvityksiä 172 (2014).
- Yle 11.5.2015: Kaupunkireissu on usein hirven viimeinen matka.
- Yle 23.6.2015: Tässä he ovat: Metku, Ketku ja Retku – kuvagalleria.
- Yli 14 000 hevosten ystävää vietti vauhdikasta viikonloppua Tampereella. Tampereen messut, mediatiedote 12.4.2015.
- Zasada, Ingo & Berges, Regine & Hilgendorf, Julia & Piorr, Annette: Horse-keeping and the peri-urban development in the Berlin Metropolitan Region. *Journal of Land Use Science* 8 (2013): 2, 199–214.

Internet-lähteet luettu 1.9.2015